

RECENZJE

Przegląd Historyczno-Oświatowy
2020, nr 3–4
PL ISSN 0033-2178

**WŁADYSŁAWA SZULAKIEWICZ, DOROTA
GRABOWSKA-PIEŃKOSZ, JOANNA FALKOWSKA:
*Z MYŚLĄ O NIEPODLEGŁEJ. POLSKA MYŚL
PEDAGOGICZNA PRZEŁOMU XIX I XX WIEKU
I OKRESU MIĘDZYWOJENNEGO, TORUŃ 2019, s. 217***

W Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu ukazała się interesująca poznawczo publikacja pt. *Z myślą o Niepodległej. Polska myśl pedagogiczna przełomu XIX i XX wieku i okresu międzywojennego*. Jej autorkami są: Władysława Szulakiewicz, Joanna Falkowska i Dorota Grabowska-Pieńkosz.

Monografia została przygotowana z okazji stulecia odzyskania niepodległości przez Polskę. Dlatego zamiarem Auterek *była próba zaprezentowania wybitnych przedstawicieli subdyscyplin pedagogicznych, którzy swoją twórczością i działalnością znacząco przyczynili się do odbudowy budzącego się do życia niepodległego państwa* (s. 11). Obejmuje ona problemy rozwiązywane zarówno na gruncie teorii, jak i praktyki pedagogicznej przełomu XIX i XX wieku oraz w latach II Rzeczypospolitej. Przedstawione osoby rozpoczynały swoją działalność w czasach zaborów, angażując się w prace pedagogiczne oraz biorąc udział w funkcjonujących wówczas organizacjach społeczno-oświatowych. Przedmiot ich zainteresowania stanowiły kwestie związane z organizowaniem procesu wychowania, edukacji dla dzieci i młodzieży, upowszechniania wiedzy dorosłym oraz przygotowania kwalifikowanych nauczycieli do pracy zawodowej. Prace nad nimi miały na celu przygotowanie do zmian w praktyce edukacyjnej, wdrażanych również po odzyskaniu niepodległości. Dobór osób dokonany przez Autorki jest interesujący i – co warto podkreślić – upowszechniający wiedzę o nich, gdyż większość scharakteryzowanych sylwetek znana jest jedynie wąskiemu kręgom specjalistów.

Monografia składa się z 7 rozdziałów, w których zawarto prezentację poszczególnych sylwetek osób zasłużonych dla kształtowania teorii i praktyki oświatowej w czasach rozbiorowych i po odzyskaniu niepodległości.

W rozdziale I scharakteryzowano dokonania Cecylii Niewiadomskiej dotyczące nie tylko kształcenia nauczycielek, ale także rozwiązywania kwestii społecznych wynikających z ówczesnych potrzeb ludności i na rzecz poprawy sytuacji kobiet. Przedstawiono jej aktywność nauczycielską oraz pisarską, w tym odnoszącą się do podręczników szkolnych, jak i opracowań kierowanych do nauczycieli publikowanych na łamach czasopism.

Rozdział II poświęcony jest Izabeli Moszczeńskiej, jednej z najbardziej zaangażowanych w działalność reformatorską kobiet pierwszej połowy XX wieku. W centrum jej zainteresowań były zagadnienia związane ze szkołą, jej organizacją pracy dydaktycznej i programami nauczania. Propagowała reformy programu szkolnego. Istotne też były sprawy związane z kształceniem nauczycieli. Znaczące zasługi miała dla rozwoju ruchu oświatowego skierowanego do osób dorosłych. Związana z Królestwem Polskim i Galicją była cenioną działaczką społeczno-oświatową i publicystką.

W rozdziale III została zaprezentowana postać Stefanii Marciszewskiej-Posadzowej szczególnie zasłużonej w historii wychowania przedszkolnego. Jej działalność pedagogiczna związana z modernizacją ochronek dla dzieci i przygotowaniem kwalifikowanej kadry do pracy z nimi koncentrowała się na terenie Królestwa Polskiego i Wielkopolski. W swojej pracy praktycznej i teoretycznej nawiązywała do ówczesnych prądów pedagogicznych w Europie, bowiem na przełomie XIX i XX wieku zaczęto zwracać uwagę na wychowanie małego dziecka. W oparciu o nie przedstawiła założenia teoretyczne dotyczące zarówno wychowania fizycznego, jak i umysłowego i moralnego małego dziecka.

Bardzo ważnym zagadnieniem było przygotowanie nauczycieli do pracy w niepodległej Polsce. Zdawano sobie wówczas sprawę, że powodzenie wszelkich reform szkolnych i oświatowych zależy w głównej mierze od ich kwalifikacji zawodowych. Te problemy były szczególnie bliskie Kazimierzowi Królińskiemu, którego sylwetkę przybliżono w kolejnej części pracy. Był on autorem wielu prac pedagogicznych adresowanych do nauczycieli, popularyzatorem wiedzy z zakresu historii i literatury polskiej oraz współpracownikiem licznych czasopism. Ukazano znaczenie jego twórczości dla rozwoju nauk pedagogicznych.

Następna prezentacja obejmuje sylwetkę pedagoga Ludwika Posadzego, który na łamach czasopism formułował postulaty odrodzenia narodu polskiego przez wychowanie narodowe i religijne. W opracowaniu wyeksponowano jego poglądy na rolę nauczyciela w wychowaniu młodzieży. Podkreślono również zasługi w dziedzinie popularyzacji wiedzy poprzez wygłaszanie na terenie Wielkopolski wykładów dla dorosłych. Po powstaniu niepodległej Rzeczypospolitej w szczególności zajmowały go sprawy wychowania narodowego, którego podstawą miała być znajomość kultury narodowej i jej ciągłość. Wskazywał na rolę i znaczenie nauczyciela w procesie wychowania dzieci na różnych poziomach edukacyjnych i typach szkół w środowisku miejskim i wiejskim, gdyż od niego zależała realizacja celów wychowania.

Poglądy Natalii Cicimirskiej w zakresie rozwoju wychowania przedszkolnego w II Rzeczypospolitej są przedmiotem rozważań w kolejnym rozdziale pracy. Cicimirska należała do grona pionierek wychowania przedszkolnego w okresie międzywojennym. Dzięki jej staraniom doświadczenia europejskie związane z pracą wśród dzieci przedszkolnych były upowszechniane na gruncie polskim. Zwracała uwagę na konieczność przygotowywania takich programów do realizowania w przedszkolach, które obejmowałyby zajęcia wszechstronnie rozwijające dzieci. Opracowane przez nią założenia teoretyczne wyznaczały podstawy pedagogiki przedszkolnej. Efektywność pracy wychowawczo-opiekuńczej w nowoczesnych placówkach przedszkolnych łączyła z wysokimi kwalifikacjami zawodowymi wychowawczyń.

W latach II Rzeczypospolitej Jan Kornecki zaangażował się w prace nad pragmatyką nauczycielską. Jego aktywność w tym zakresie omówiona została w ostatnim rozdziale publikacji. Tenże pedagog – jako członek komisji sejmowych oświatowej i budżetowej – uczestniczył w dyskusjach nad reformą szkolnictwa, dążąc do prawnego uporządkowania kwestii zawodu nauczycielskiego. Był zaangażowany w prace komisji oświatowej zajmującej się m.in. reformą szkolnictwa podstawowego i średniego. W swojej pracy posła bronił spraw nauczycieli, dążył do zagwarantowania im stabilizacji zawodowej. Postulował uniezależnienie pragmatyki zawodowej nauczycieli od aktualnej sytuacji politycznej.

Na szczególne podkreślenie w recenzowanej publikacji zasługuje zamieszczanie po każdym tekście (rozdziale) obejmującym wybraną sylwetkę prac opublikowanych przez charakteryzowanych pedagogów. Ułatwić to może dotarcie do tych materiałów, jak i stać się inspiracją do podejmowania kolejnych badań historyczno-oświatowych zarówno przez historyków wychowania, jak i zainteresowanych badaczy innych dyscyplin naukowych.

Monografię kończy bogaty Aneks, zawierający portrety przedstawionych pedagogów oraz strony tytułowe niektórych prac naukowych bądź popularyzatorskich.

Naukowe walory recenzowanej książki, jej wysoki poziom merytoryczny uwypukla przemyślana struktura. Schemat przygotowania monografii jest bardzo komunikatywny i jednolity. W każdym opracowaniu przedstawiono krótki rys biograficzny, dokonania konkretnych osób, zanalizowano ich aktywność na różnych szczeblach edukacji bądź wychowania, a także działalność społeczną w tym zakresie. Autorki do przygotowania tej interesującej pracy historyczno-oświatowej wykorzystały materiały archiwalne, dotychczasowe nieliczne opracowania oraz dokonały analizy treści publikacji charakteryzowanych osób. Swoją uwagę skoncentrowały na zagadnieniach wychowania przedszkolnego, kształcenia elementarnego i średniego oraz na przygotowaniu nauczycieli do pracy dydaktyczno-wychowawczej. Wskazano również na udział nauczycieli w upowszechnianiu i popularyzowaniu wiedzy oraz i w działalności kulturalnej kierowanej wobec dorosłych. Zaslugą Auterek poszczególnych rozdziałów jest prezentacja

wybranych osób w kontekście ich dokonań, jak i znaczenia dla dalszego kierunku rozwoju oświaty okresu międzywojennego.

Przedstawione w pracy osoby mają znaczący wkład w rozwój wychowania przedszkolnego oraz polskiego systemu oświaty od końca XIX stulecia do okresu międzywojennego. Poprzez interesującą prezentację tych pedagogów upowszechnione zostały ich dokonania teoretyczne i interesujące inicjatywy praktyczne.

Scharakteryzowana powyżej praca posiada znaczące walory poznawcze, może być przydatnym źródłem wiedzy dla pedagogów reprezentujących różne jej subdyscypliny oraz osób zainteresowanych historią kultury polskiej.

ELEONORA SAPIA-DREWNIAK

ORCID: 0000-0003-3779-8004

Uniwersytet Opolski